

Designing a Model of Cultural Strategies: The Role of the Universities in Jihad of Explanation Based on the Statement of the Second Phase of the Islamic Revolution

Abbas Mohammadi ^a, Fatemeh Azizabadi Farahani ^{b*}, Mohsen Ameri Shahrabi ^c,
Abbas Ali Qayyumi^d

^a Graduated with a PhD in Cultural Affairs Management, Faculty of Management and Economics, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

^b Associate Professor and manager Department of Management and planning of cultural affairs, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author).

^c Assistant Professor Department of Management and planning of cultural affairs, North Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

^d Associate Professor, Department of Cultural and Media Management and Planning, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Original Article

KEYWORDS

Statement of the second step of the revolution
Elucidation jihad
Elucidation approaches
University culture
Strategic management

Received: 31 October 2023

Accepted: 13 May 2024

ABSTRACT

Today, cognitive warfare seeks to distort the facts and influence people's culture and thoughts so as to weaken their will and actions in order to prevent society from moving in the direction of development and progress. One of the manifestations of countering distortion is "jihad of explanation", which requires a stream of thought expressed by scientific and logical language for the society. The supreme leader of the Iranian revolution has emphasized the capacity of "the youth" and "the place of science and knowledge" in the Statement of the Second Phase of the Islamic Revolution to achieve the great goal of creating a new Islamic civilization. Thus, the present applied developmental research was conducted with the aim of identifying the indicators of this statement in order to help the universities play its part in the jihad of explanation. The research method used in this study is thematic analysis and data collection tool is semi-structured interview with academic and seminary experts and cultural managers who were purposefully selected by snowball method. The main result of this research is a model based on which active and reactive factors were categorized in four indicators of explaining the movement and its importance, explaining the promising points, explaining the realities of the field, and explaining the strategies and solutions for dealing with challenges. It is expected that by applying this model with a forward-looking view and relying on past experiences, fruitless tests shall be avoided, and as a strategic-operational source, the capacity of the universities will be used in a dedicated way in line with jihad of explanation.

* Corresponding author. Tel.: 09121887427

E-mail address: f-azizabadi@srbiau.ac.ir

Received: October 31, 2023.; Received in revised form: ...; Accepted: February 15, 2024

Article type

© Author

طراحی الگوی راهبردهای فرهنگی نقش دانشگاه در جهاد تبیین مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

عباس محمدی الف، فاطمه عزیزآبادی فراهانی ب*، محسن عامری شهرابی ج، عباسعلی قیومی د

الف دانش آموخته دکتری تخصصی مدیریت امور فرهنگی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

ب دانشیار و مدیر گروه مدیریت برنامه ریزی و امور فرهنگی، دانشکده مدیریت و اقتصاد واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

ج استادیار گروه مدیریت و سیاستگذاری فرهنگی، واحد شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

د دانشیار گروه مدیریت و برنامه ریزی فرهنگی و رسانه، دانشکده مدیریت و اقتصاد واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

واژگان کلیدی	چکیده
بیانیه گام دوم انقلاب جهاد تبیین رویکردهای تبیین فرهنگ دانشگاه مدیریت استراتژیک	امروزه جنگ‌شناختی، برای جلوگیری از حرکت جامعه در مسیر توسعه و پیشرفت به دنبال تحریف حقایق و تاثیر بر فرهنگ و افکار مردم است تا بتواند اراده و عمل آنان را سست نماید. یکی از جلوه‌های مقابله با تحریف، «جهاد تبیین» می‌باشد که نیازمند یک جریان فکری با زبان علمی و منطقی در جامعه است. از آنجایی که رهبر معظم انقلاب در «بیانیه گام دوم» برای نیل به آرمان بزرگ ایجاد تمدن نوین اسلامی با امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده بر ظرفیت «جوانان» و «جایگاه علم و دانش» تاکید دارد. لذا این پژوهش با هدف شناسایی شاخص‌های این بیانیه در راستای ایفای نقش دانشگاه در جهاد تبیین با هدف توسعه‌ای-کاربردی انجام شده است. روش انجام پژوهش تحلیل تم و ابزار جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با خبرگان عرصه دانشگاهی و حوزه علمیه و مدیران فرهنگی که به صورت هدفمند با روش گلوله برفی انتخاب گردیدند، می‌باشد. دست آورد اصلی این پژوهش الگویی است که بر اساس آن، عوامل کنشی و واکنشی در چهار شاخص تبیین حرکت و اهمیت آن؛ تبیین نقاط امید بخش؛ تبیین واقعیت‌های میدان؛ تبیین راهبردها و راه حل چالشها دسته‌بندی شده‌اند. انتظار می‌رود با به کارگیری این الگو با نگاه آینده‌نگرانه و تکیه بر دستاوردها و تجارب گذشته از آزمون‌های بی حاصل اجتناب، و به عنوان منبعی راهبردی- عملیاتی از ظرفیت نظام آموزش عالی در راستای جهاد تبیین به صورت هدفمند استفاده گردد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۹	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۲۴	

۱- مقدمه

جهاد تبیین مقدمه‌ای برای اصلاح، تحول و مطالبه در جامعه است. این امر نیازمند مشارکت مؤثر و نهادسازی مناسب برای تحول در این حوزه می‌باشد برای تحقق این امر باید راهبردهای مورد نظر مورد بررسی قرار گیرند. تحقق و توسعه استراتژی‌هایی که با توجه به عوامل متغیر محیط‌های درونی و بیرونی و کارآمدی آنها در صحنه عمل، منجر شود. بدون ارزیابی مستمر و مداخله نظام‌مند و آگاهانه رهبران، سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مجریان نظام علمی، امکان‌پذیر نمی‌باشد.

بنابر منظومه فکری رهبر حکیم انقلاب جهاد تبیین و روشنگری خنثی‌کننده‌ی توطئه‌ی دشمن و فتنه‌انگیزان است. لذا باید قبل از آنکه دشمن با تحریف واقعیت‌ها افکار عمومی را دچار ابهام نماید و فضا را غبارآلود کند. بایستی بسیاری از حقایق و مسائل مختلف و جاری جامعه برای مردم تبیین و روشنگری شوند (۱۳۸۸/۰۹/۲۲) و به شایعات و ابهام‌آفرینی‌ها و شبهه‌های دشمن ساخته (۱۳۷۹/۰۵/۰۵) پاسخ داده شود.

شکل‌گیری جهاد تبیین نیازمند تامل راهبردی می‌باشد. زیرا اساساً صاحب نظران این حوزه جهاد تبیین را یک راهبرد برای خروج از محاصره تبلیغاتی و دادن اطمینان به مردم از طریق روایت درست می‌دانند. حرکت جهادی که یک استراتژی و راهبرد برای مقابله با روایت‌های نادرست و مقابله با جعل خبر و جریان تحریف است (نصراللهی، ۱۴۰۱). اگر جهاد تبیین به صورت روشن تقریر شود راه‌حل‌های آن هم در دسترس‌تر خواهد بود. تا قبل از واکاوی دقیق مساله، یافتن راه‌کار پیچیده خواهد بود. این مساله چند پیشران مهم داشته که شامل تغییر مسائل فناورانه و تکنولوژیک، تسریع در مرجعیت علمی و رسانه‌ای و تربیت نیروی انسانی متخصص است. لذا حرکت به سمت هم‌گرایی، تربیت نیروی انسانی زنده و ارتقای تکنولوژی از جمله مهم‌ترین نقش‌ها در زمینه جهاد تبیین می‌باشند، اگر نتوانیم ابزارهای لازم این عرصه را ایجاد کنیم یا در اختیار بگیریم، یکی از بال‌های مهم کار دچار نقص می‌شود (مهدی پور، ۱۴۰۱).

از این رو، برای تدوین راهبردهای مؤثر و همگرا با مبانی و مفاهیم فرهنگی اجتماعی با نظر داشت انباشت‌های تاریخی ایرانی – اسلامی که متأثر از هویت دینی و ملی‌مان باشد، نیازمند بازاندیشی آینده‌نگرانه و هوشمندانه هستیم. از این منظر جایگاه علم و آموزش بسیار پر رنگ و استراتژیک می‌باشد.

مقام معظم رهبری در خصوص یکی از مهم‌ترین نیازمندی‌های امروز جمهوری اسلامی می‌فرمایند: «به اعتقاد بنده برترین این نیازمندی‌ها، نیازهای تبیینی و بصیرت‌افزایی و تحکیم معارف انقلاب و اسلام است، این‌ها در راس همه نیازها است» (۱۳۷۵/۰۳/۲۰). همچنین معظم له در خصوص کسانی که در راه روشنگری تلاش می‌کنند، از انحرافی جلوگیری و مانع سوء فهم مردم می‌شوند، تلاش‌شان را به «جهاد» تعبیر می‌نمایند. ایشان در این مسیر علما، روشنفکران، تحصیل کرده‌ها و همه کسانی که منبری دارند را مسئول روشنگری حقایق دنیای اسلام برای مردم می‌دانند. و این روشنگری را جهاد می‌شمارند (۱۳۹۵/۰۲/۲۹). به همین منظور معتقدند، دانشجویان افسران جنگ نرم و زنده و عصاره‌ی توانایی‌های یک ملت می‌باشند، که منبعی ارزشمند و از پیشران‌های این مبارزه هستند (۱۳۹۵/۰۴/۱۲). معظم له بر نقش کلیدی و تاریخ‌ساز دانشجویان در تاریخ انقلاب اسلامی و تاثیرگذاری‌شان در عرصه‌های مختلف پیشرفت‌های مادی و معنوی کشور، و همچنین نقش غیرقابل انکار آنها در خنثی‌سازی توطئه‌های دشمنان تاکید بسیار دارند (مرادپیری و کاوند، ۱۴۰۱).

براین اساس و همچنین با توجه به نیاز شرایط کنونی به جهاد تبیین آنچه امروزه در مناسبات اجتماعی و فرهنگی جوامع، بیشتر خود را در حوزه فرهنگ به عنوان پایگاهی تعیین کننده در فعالیتها و عملکردهای فرهنگی به طور شتابان نشان می دهد جایگاه فرهنگی مراکز دانشگاهی می باشد. بی شک تحقق آرمانها و اهداف جامعه اسلامی مستلزم تامین کارکردهای فرهنگی آن است. آن گونه که از بیانات رهبر معظم انقلاب برمی آید همگان، مخاطب و فعال عرصه جهاد تبیین هستند. البته جوانان و دانشجویان همچنان مخاطب اصلی بیانیه گام دوم هم بودند بیشتر مورد تاکید رهبرانقلاب قرار گرفته اند. با نگاه راهبردی در جهاد تبیین باید به موضوعها با دید کلان نگرسته ولی در مقابل، به صورت جزئی عمل شود و این کار را باید از خانواده و دانشگاه آغاز کنیم.

این پژوهش از نظر هدف کاربردی - توسعه ای است. چرا که به دنبال ارائه مدلی برای راهبردهای فرهنگی است که مبتنی بر بیانیه گام دوم نسبت به تبیین شاخصها و مولفه های «جهاد تبیین» به معنی روشنگری از روی کار علمی و تحقیقی، به منظور مقابله با دشمن پرداخته است. از سوی دیگر اکتشافی است زیرا ماهیت این مدل پیش از پژوهش محقق وجود نداشته و محقق بر اساس مصاحبه های صورت گرفته، اقدام به ارائه راهبردهایی نموده است. انتظار می رود تجزیه و تحلیل یافته های حاصل از این پژوهش بتواند علاوه بر رفع کاستیها و ارتقای توانمندی های موجود، راهبردهای مناسبی را ارائه نماید که به عنوان ابزاری کارآمد، زمینه بررسی و تحلیل شرایط و جریانهای فرهنگی، ارزشی و اجتماعی جامعه به منظور تعیین نقاط قوت و ضعف و ارائه راه حل های مناسب را فراهم آورد. لذا می توان گفت که، اهمیت این تحقیق در این است که اصول و میانی نظری حاصل از نتایج مطالعات اکتشافی آن، می تواند مسیری را ترسیم کند که با نگاه آینده نگرانه و تکیه بر دستاوردها و تجارب مهم گذشته از آزمون های بی حاصل اجتناب نموده و از نقاط قوت بهره گرفته و از اشتباهات گذشته نیز درس بگیریم. علاوه بر این از لحاظ کاربردی این تحقیق منبعی است برای تصمیم گیران تا ترغیب شوند تا در فرآیندهای برنامه ریزی در سطوح راهبردی و عملیاتی از ظرفیت دانشگاهها به صورت هدفمند استفاده نمایند.

۲- مرور پیشینه ها

در عصر حاضر که جنگ روایتها و جنگ شناختی با بهره گیری از انواع رسانه ها به عنوان ابزار و سازوکار اصلی این نبرد مورد استفاده همه جانبه دشمنان بر علیه انقلاب اسلامی مورد استفاده قرار گرفته است. شناخت درست و به هنگام نظم و نظام حاکم بر جهان و تاثیر گذاری بر فضای افکار و احساس عمومی برای اینکه حقیقت وارونه نشود و باطل خود را به جای حقیقت بر افکار و قلبها سیطره ندهد، ضرورت حیاتی است. در هر جامعه ای سیر تحولات اجتماعی، و فرهنگی بی تردید همواره تحت تاثیر حوزه علم و جامعه دانشگاهی بوده است، نقش دانشگاهها نه تنها همواره پشتیبان و تقویت کننده فرهنگ جامعه (فضائلی، ۱۳۸۵) بلکه به عنوان مرجعی برای پاسخگویی به نیازهای جوامع در سیر طبیعی توسعه آنها نقش تعیین کننده داشته است. این در حالی است که شکل گیری دانشگاهها در جوامعی نظیر ایران غالباً با کپی برداری و انتقال از کشورها و جوامع دیگر صورت پذیرفته، از این لحاظ با معضلاتی روبرو هستند که ریشه در مبانی، و فلسفه های عمیق فرهنگی آنها دارد. که راه حل این معضل، برای بازگشت به ایفای نقش حقیقی دانشگاه جز از طریق توجه به مبانی فرهنگ امکان پذیر نیست (فضائلی، ۱۳۸۵).

مراکز آموزش عالی به عنوان دستگاه‌هایی که برای بالا بردن سطح دانش و مهارت‌های تخصصی و کاربردی جامعه، تأمین نیروی انسانی متخصص، توسعه میراث فرهنگی، خلق افکار تازه و ایجاد روحیه پژوهش در بین آحاد جامعه (شریعت‌مداری، ۱۳۶۵) تلاش می‌کنند، در جوامع دانش‌محور، به مثابه دستگاه‌های اجتماعی، پیشگام توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به حساب می‌آیند که علاوه بر رسالت‌های آموزش و تربیت متخصصان مورد نیاز در سطوح عالی، رسالت مطالعه و بررسی مسائل مبتلا به جامعه و شناسایی راه‌حل‌های اثربخش به منظور رفع آن (کرتی و ریویزو، ۲۰۰۸) و به طور کلی فرهنگ جامعه را بر عهده دارند. در نظام ارزشی که علم و علم پژوهی منزلت و مقامی ارجمند در دین مقدس دارد، زمینه رشد علم با بعضی علوم و بعضی روش‌ها بسیار مساعدتر از نظام ارزشی است که در آن از توجه به علم و علم پژوهی غفلت شده است یا حتی ارزشی کهنه و نخ‌نما شمرده شده است (خاشعی، ۱۳۹۰)، یکی از ضروری‌ترین تعاملات نظام فرهنگی با سایر نظام‌ها، تعامل آن با نظام آموزش عالی است. در اثر این تعامل، نیروی انسانی فرهیخته فرهنگ و محتوا و منابع دانشی آن تأمین می‌شود.

نظام فرهنگی بستر عمومی و بستر استقرار سایر نظام‌ها است و این بستر عمومی باید جهت‌گیری‌های کلی و ارزش‌های حاکم بر سایر نظام‌ها را مشخص کند و جواب‌گوی این سوال باشد که نظام آموزشی ما به کدام سمت و سو باید برود؟ (توفیقی داریانی، ۱۳۸۷). نظام آموزش عالی در این مسیر نیازمند تحول، در ابعاد ساختاری، مدیریتی، کمیت و کیفیت آموزش، ضوابط و مقررات، سرمایه‌ها، فناوری و تکنولوژی و فرهنگ حاکم بر دانشگاه می‌باشد. و لازم است خود را متحول ساخته و با توجه به شرایط بومی ایران اسلامی زمینه را برای ایفای کارکردهای جدیدتر فراهم سازد. با توجه به مطالب فوق، اندیشیدن درباره تجربه گذشته آموزش عالی ایران، سنجش کیفیت و ظرفیت‌سازی برای بهبود و ارتقای کیفیت آن ضرورت دارد.

بی‌شک در تمام جوامع پژوهشگران و اندیشمندان با انجام تحقیقات، مطالعات و بررسی‌های عالمانه در صدد ارائه راهکارهای مورد نیاز برای توسعه و تحول در بخش‌های مختلف نظامات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی تلاش می‌نمایند، و نتایج این پژوهش‌ها به صورت منابع علمی مختلف انتشار می‌یابد. در این پژوهش نیز ملاحظه جدی محقق بهره‌گیری از نتایج مطالعات انجام شده و انتخاب مسیر درست مطالعه بود. به همین منظور نتایج چند نمونه از مطالعات پیشین با کلید واژه‌های جهاد تبیین، نظام آموزش، با رویکرد راهبردی و فرهنگی آورده شده است.

نتایج بدست آمده در پژوهش خدابخشی و حسنخانی (۱۴۰۱) با عنوان "الزامات راهبردی تحقق فریضه جهاد تبیین" بیانگر آن است که برای اجرایی شدن این فریضه باید در چهار سطح شناسایی و برآورد اولویت‌های تبیینی، سازماندهی ظرفیت‌ها و منابع، آموزش عناصر تبیین‌گر و طرح‌ریزی عملیاتی در اجرای راهبردها اقدام گردد.

مراد پیری و کاوند (۱۴۰۱) در پژوهش خود با عنوان "رسالت‌های راهبردی دانشجویان به مثابه قدرت نرم در جهاد تبیین با بهره‌گیری از منویات مقام معظم رهبری" به این نتایج دست یافتند که به منظور حصول موفقیت در جهاد تبیین پیش‌نیازها و الزاماتی لازم است، که در چهار مقوله مدیریت و کار جهادی، اخلاق مداری، ولایت‌مداری و تزکیه و خودسازی تعریف می‌شوند. همچنین یافته‌های پژوهش رسالت دانشجویان در پنج مقوله بصیرت‌افزایی، تحول‌خواهی، امید آفرینی، تحول‌آفرینی و آگاهی و آگاهی‌بخشی شناسایی و دسته‌بندی گردیدند.

کمالی روستا و ایراندوست (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان "نقش دانشجویان در جهاد تبیین در جامعه" جهاد تبیین را ابزار راهبردی مقابله و پیروزی در جنگ نرم می‌داند. همچنین ظفری دوازده‌امامی و دهکردی (۱۴۰۲) در مقاله خود تحت عنوان "نقش جهاد تبیین در آموزش و پرورش برای نسل امروز" بیان داشتند که جهاد تبیین به عنوان مهم‌ترین عرصه جهاد در عصر کنونی است که آموزش و پرورش به عنوان فراگیرترین نظام، پرمخاطب‌ترین دستگاه و زیربنایی‌ترین نهاد اجتماعی و فرهنگی، منشا بالقوه و بالفعل تغییرات در ابعاد فردی و اجتماعی یکی از مهم‌ترین دستگاه‌های فرهنگ‌ساز برای تربیت دینی نسل جدید می‌باشد.

یافته‌های تحقیق کاوند و محمدی مقدم (۱۴۰۱) با عنوان "الگوی مفهومی جهاد تبیین از دیدگاه مقام معظم رهبری" نشان داد، که جهاد تبیین در شش عرصه فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، دینی و فکر و اندیشه تبلور می‌یابد. همچنین اخلاق‌مداری، دین‌مداری، دانش و آگاهی، انقلابی‌گری، ولایت‌مداری، مدیریت جهادی و عقلانیت، از جمله عوامل زمینه‌ساز جهاد تبیین می‌باشند. همچنین بیان داشتند که کامیابی در جهاد تبیین دستاوردهای همچون دستیابی به تمدن نوین اسلامی، امیدآفرینی، توسعه و پیشرفت، اقتدار و عزت‌مندی، امنیت ملی و بین‌المللی و انسجام و وحدت اسلامی را در پی خواهد داشت. با بررسی تحقیقات و مطالعات انجام شده مشخص گردید، که تحقیقی با عنوان این پژوهش تا کنون صورت نپذیرفته است. و یا محقق موفق به یافتن آن نشده است. لذا در راستای تاکیدات امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در خصوص تبیین و روشن‌گری و اهمیت و ضرورت حرکت جهادی تبیین در قشر دانشگاهی پژوهشی نوین محسوب می‌شود. نتایج این مطالعه شاخص‌ها و مولفه‌های ارزشمندی را با چشم‌انداز و ماموریت مشخص شده در بیانیه گام دوم انقلاب در پیش‌روی ما قرار می‌دهد.

۳- مفهوم‌شناسی تبیین

تبیین در لغتنامه دهخدا به معنای هویدا شدن، پیدا شدن و آشکار شدن و نیز هویدا کردن، پیدا کردن، بیان کردن و آشکار ساختن است. از این رو واژه تبیین در زبان فارسی معادل: بیان کردن؛ آشکارساختن؛ توضیح و تفسیرکردن؛ روشن گفتن و روشن‌گری اظهار؛ بیان؛ تاویل؛ تعبیر؛ تعریف؛ توجیه است.

واژه «تبیین» در بسیاری از آیات قرآن به معنای ظهور و انکشاف و وضوح آمده است؛ لذا «بینه» به چیزی گفته می‌شود که دلیل روشن و آشکاری است، خواه عقلی باشد یا محسوس. به همین دلیل به دو شاهد عادل که در امور قضایی شهادت‌شان مدرک است «بینه» اطلاق می‌شود. به معجزات انبیاء نیز «بینه» گفته شده است، و «بیان» به معنای پرده‌برداری از چیزی است، خواه به‌وسیله نطق بوده باشد یا نوشتن یا اشاره یا شاهد حال.

در فلسفه علم تبیین علمی به سه معنا آمده است از نظر برخی تبیین علمی یک پدیده عبارت است از بیان علت و سببیت آن پدیده و رویداد، گروهی دیگر به دلیل و چرایی پدیده‌ها می‌پردازند. گروه نخست معتقد است، وقتی موفق به توضیح علمی پدیده‌ای می‌شویم که علت عینی و بیرونی تحقق آن را مشخص کنیم. گروه دوم بر این نظر است که توضیح علمی امر اجتماعی عبارت است از تعیین دلیل معقولی که فاعلان در پی آن بوده‌اند. گروه سوم به دنبال فهم چارچوب‌های معنایی و فرهنگی عمل انسان‌ها هستند، و تبیین از نظر آنها چیزی نیست جز کشف معنای افعال جمعی در پرتو فرهنگ خاص فاعلان. گاهی معنا و مفهوم یک واژه از راه شناسایی و معرفی مفاهیم متضاد و مخالف آن بهتر صورت می‌گیرد. در نقطه مقابل تبیین واژگانی مانند ابهام‌افکنی، تحریف، کتمان حقیقت، تحریف و قلب واقعیت و نیز پنهان‌سازی و تاریک کردن و منحرف کردن حقیقت می‌باشد. میزان باور پذیری تحت تاثیر تبلیغات رسانه‌ای و نفوذ در پایگاه‌های آموزش و دانش در یک جامعه به تدریج موجب شکل‌گیری دوگانه حقیقت و تحریف می‌باشد.

در این میان باورها و اعتقادات به عنوان یک ضریب استراتژیک در وفادار ماندن به هویت اجتماعی و ارزش‌های یک جامعه موجد کنش‌های رفتاری افراد است. لذا ارزش‌ها، نگرش‌ها، هویت، شخصیت، آموزش و انگیزه‌های درونی انسان تعیین‌کننده انتخاب سبک زندگی و پایبندی وی به ریشه‌های فرهنگی خود می‌باشد. برابر با اصل هدایت علامه طبرسی رضوان الله علیه یکی از انواع هدایت تشریحی را «هدایت به مفهوم رسیدن به واقع» می‌داند. هدایت به این مفهوم، رسیدن به هدف و واقع می‌باشد (علامه طبرسی، ج ۱، ص ۱۶۸). چنانچه خداوند می‌فرماید: «کسانی که ایمان آوردند و کارهای شایسته انجام دادند، پروردگارشان آنها را در پرتو ایمان‌شان هدایت می‌کند» (یونس، آیه ۹). لذا خداوند از یک سو در خلقت بشر هدایت تکوینی و تشریحی را قرار داده است، و از سوی دیگر بشر نیازمند تزکیه و تربیت است.

همچنین امام خمینی رضوان الله علیه (۱۳۸۸، ۲۴۳) در تحلیل انحراف به سه حوزه فردی، اجتماعی و سیاسی توجه دارد تخطی از دین و احکام دینی، اعمال خلاف اخلاق و هر کاری را که مورد رضایت خدا نباشد، عامل انحراف می‌داند. بنابر نظر ایشان، چنین انحرافی برخاسته از خودخواهی است که در حب دنیا تجلی کرده است و انسان را به کج‌روی و خطا می‌کشاند به باور امام خمینی تربیت نکردن نفس موجب بیماری‌های گوناگون روحی و فساد اخلاقی و انحراف می‌شود، در این راه علم و دانش، بدون توجه به خدا و معنویت و برای کسب مال و مقام، نیز موجب انحراف است (۱۳۸۹، ۳۲۸). امام خمینی (ره) در تحلیل انحراف اجتماعی نیز بر این باور است که جامعه متشکل از فرد فرد انسان‌هاست و چنان‌که انحرافات فردی برطرف شود، جامعه نیز از لغزش و کج روی در امان می‌ماند از این‌روی ایشان بر رعایت قانون در جامعه اسلامی توسط تمامی اعضای آن، اعم از مسئولان و مردم تأکید می‌کرد و اساس عامل کج روی را شکستن قوانین جامعه می‌داند. از سوی دیگر انحراف فکری و فرهنگی، خطرناک‌ترین نوع انحراف است و فراموش کردن اهداف اصلی و مشغول شدن به مسائل فرعی و اختلاف بر سر آن را از مصادیق انحراف فکری می‌داند. همچنین ایشان در بعد سیاسی، ضمن تأکید بر حکومت عادل و صالح، انحراف ملت‌ها را برخاسته از انحراف حکومت‌ها می‌شمرد و ریشه انحراف حاکمان را گرفتاری در هواهای نفسانی، وابستگی به شرق و غرب و تلقی جدایی دین از سیاست ارزیابی می‌کرد. از دیدگاه ایشان جایگزینی و ترویج فرهنگ غربی به جای فرهنگ اسلامی از جمله عوامل مؤثر در شکل‌گیری انحرافات و کج‌روی‌های سیاسی بوده است (امام خمینی، ۱۴۰۰، ۲، ۳۵۱-۳۵۰).

۴- بیانیه گام دوم و رویکردهای جهاد تبیین

بر پایه بیانات رهبر معظم انقلاب در جهاد تبیین می‌توان دو رویکرد را از هم تفکیک کرد رویکرد ایجابی و کنشی و رویکرد واکنشی و پدافندی (مجیدی، ۱۴۰۰). رویکرد ایجابی و کنشی سعی در بسط و ترویج و نشر حقایق انقلاب و نظام اسلامی دارد و می‌کوشد با بهره‌گیری از ابزارهای رسانه‌ای به تعبیر رهبر انقلاب با عقلانیت و منطق و سخن متین و عقلانیت کامل، همراه با زینت عاطفه و عواطف انسانی، و به‌کارگیری اخلاق، حقایق انقلاب و نظام و میهن اسلامی را منتشر کند. در این رویکرد ایجابی حقایق انقلاب با اقتضای شرایط و با بهره‌گیری از هنر و ظرفیت‌های کار رسانه‌ای به افکار عمومی داخل و خارج ارائه می‌شود. گستره و تاثیرگذاری نشر حقایق انقلاب و نظام اسلامی را آنجایی می‌توان در صحنه نظام بین‌الملل درک کرد که قدرت‌های سلطه‌گر و مدعیان آزادی بیان همواره برای رسیدن سیگنال‌ها و پیام‌های انقلاب اسلامی به خصوص از جانب رسانه‌های برون‌مرزی اختلال ایجاد کرده و از پخش این امواج از طریق ماهواره‌های مشرف بر فضای دیگر کشورها؛ جلوگیری می‌کنند یا دریافت آن‌ها را با اختلال روبرو می‌کنند. در عرصه داخلی نیز اگرچه رسانه‌ها برای بازتاب دادن حقایق انقلاب در تلاشند، اما هنوز پیام‌ها و حقایق بسیاری برای نسل جوان به قدر کافی شناسانده نشده است.

رویکرد پدافندی و واکنشی می‌کوشد به خنثی‌سازی حرکت دشمنان انقلاب اسلامی برای تحریف یا کتمان یا انحراف حقایق و کم ارزش کردن آن‌ها نزد افکار عمومی بپردازد. به تعبیر رهبر معظم انقلاب در قبال این حرکت گمراه‌کننده‌ای که از صد طرف به سمت ملت ایران سرازیر است و تاثیرگذاری بر افکار عمومی که یکی از هدف‌های بزرگ دشمنان ایران و اسلام و انقلاب اسلامی است و دچار ابهام نگه‌داشتن افکار و رها کردن اذهان مردم و به خصوص جوان‌ها، «حرکت تبیین» خنثی‌کننده این توطئه و حرکت دشمن است.

حضرت آیت اله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی)، رهبر انقلاب اسلامی در بیانیه «گام دوم انقلاب» با مرور تجربه چهل ساله انقلاب اسلامی اعلام کردند: انقلاب «وارد دومین مرحله خودسازی و جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی شده است». گام دومی که باید در چارچوب «نظریه نظام انقلابی» و با «تلاش و مجاهدت جوانان ایران اسلامی» به سوی تحقق آرمان «ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواحنا فداه)» برداشته شود. رهبر حکیم انقلاب اسلامی با صدور «بیانیه ی گام دوم انقلاب» و برای ادامه این راه روشن، به تبیین دستاوردهای شگرف چهار دهه گذشته پرداخته و توصیه‌هایی اساسی به منظور «جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ» در مورد چند سرفصل اساسی با عنوان: علم و پژوهش، معنویت و اخلاق، اقتصاد، عدالت و مبارزه با فساد، استقلال و آزادی، عزت ملی و روابط خارجی و مرزبندی با دشمن، و سبک زندگی ارائه فرموده‌اند. اهمیت این بیانیه به دلیل محتوا و مضامین راهبردی آن است. در این بیانیه که می‌توان آن را منشور انقلاب اسلامی در نقطه عطف چهل سالگی ارزیابی کرد، محورها، فرازاها و نکته‌های پر مغز موج می‌زند و با تعمق و ژرف اندیشی در آن، این حقیقت روشن‌تر می‌شود (فضائلی، ۱۳۹۷). اهمیت این بیانیه به دلیل محتوا و مضامین راهبردی آن است. در این بیانیه که می‌توان آن را منشور انقلاب اسلامی در نقطه عطف چهل سالگی ارزیابی کرد، محورها، فرازاها و نکته‌های پر مغز موج می‌زند و با تعمق و ژرف‌اندیشی در آن، این حقیقت روشن‌تر می‌شود.

۵- فرهنگ و دانشگاه

دانشگاه به عنوان بستر تولید علم، یک نظام اجتماعی محسوب می‌شود و به موازات دگرگونی در ساختار فنی و فرهنگی جامعه معاصر، فرهنگ دانشگاه، نیز دگرگون می‌شوند در شرایط جدید لیوتار تحول در دانشگاه را با «اجرایی شدن دانش» توضیح می‌دهد که طی آن دانش نه بر اساس میزان توانایی و دقت اش در بیان و بازنمایی واقعیت‌های جهان، بلکه بر اساس «ارزش استفاده» و فایده‌مندی‌اش ارزیابی می‌شود. بی‌شک در تمام جوامع پژوهشگران و اندیشمندان با انجام تحقیقات، مطالعات و بررسی‌های عالمانه در صدد ارائه راهکارهای مورد نیاز برای توسعه و تحول در بخش‌های مختلف نظامات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی تلاش می‌نمایند، و نتایج این پژوهش‌ها به صورت منابع علمی مختلف انتشار می‌یابد.

فرهنگ یک نظام ریشه و پایه در کلیه مسایل آن نظام دارد، و سایر بخش‌های آن متأثر از فرهنگ آن نظام اجتماعی است. از این رو، هر فرهنگی که در طول تاریخ توانسته زمینه‌ای مناسب برای انسجام جامعه خود فراهم سازد و حرکت آن را به سوی پیشرفت و تعالی تامین نماید، از پویایی مناسبی برخوردار بوده و مداومت و بقای بیشتری داشته است. اگر جامعه را به انسان تشبیه کنیم، بدون هیچ گونه تاملی باید دانشگاه را محوریت عقلانی یا مغز این انسان در نظر بگیریم. بدیهی است در این صورت، اخذ هر گونه تصمیم در راستای ایجاد تغییر و دگرگونی باید از دانشگاه آغاز شود و به سایر بخش‌های جامعه تسری یابد. دانشگاه در هر جامعه‌ای، مرکز تجمع نخبگان آن جامعه است. دانشگاه با پرورش این نخبگان و تزریق آنان به جامعه، امکان انجام تغییرات لازم، مطابق با اهداف از پیش تعیین شده را فراهم می‌سازد. «دانشگاه برای آزاد کردن روح انسانی، پیشرفت و توسعه معارف و آزادگی فکر از راه آزمایش و تحقیق در دانش، وقف شده و باید صرف مساعی کند» (علی آبادی، ۱۳۴۵، ۴۶).

۶- مدیریت استراتژیک

در جهان امروزی تلاش برای درک این مطلب که چه جایگاهی را می‌خواهیم به خود اختصاص دهیم تا مسئولیت خطیر مواجهه با محیط پرتلاطم که با چالش‌های بزرگی مواجه است، بتواند راه‌گشا بوده و با شناختی مناسب نسبت به روندها و تغییرات، تصمیم‌گیری نمائیم. وجود برنامه‌ای جامع، هماهنگ و پیوسته برای استفاده درست و به موقع از منابع و استعداد‌های مادی و معنوی و ایجاد ارتباط منطقی با محیط به منظور تحقق هدف‌های توسعه و پیشرفت زمینه رشد و پویایی کشور را فراهم کند، ضرورت و اهمیت پیدا می‌کند. به همین جهت، برنامه‌ریزی استراتژیک به عنوان یک فرایندی پویا که با درونگری نسبت به واقعیات و موقعیت‌های موجود راهبردها و تکنیک‌های موثری برای رسیدن به فردای بهتر را ارائه می‌دهد.

گری‌هامل استراتژی را فلسفه و اندیشه عملی و تجربی تعریف کرده است (هامل، ۱۳۷۷، ۱۳۳). استراتژی در واقع تابع ارزش‌ها، ایدئولوژی‌ها، سیاست‌ها و استراتژی‌های حاکم بر جامعه است و اغلب بر عهده سیاستمداران و مقامات عالی‌کسری می‌باشد. در پی حل مسائل اساسی جامعه و رشد و توسعه کلی جامعه تدوین و بر حسب تقدم و ترتیب و توالی ویژه‌ای انجام می‌شود. در واقع برنامه‌ریزی راهبردی به نوعی تصویر رسمی آینده بوده و دست کم به یکی از پرسش‌های زیر پاسخ خواهد داد:

- ما دقیقاً چه کار می‌کنیم؟
- برای چه کسی کار می‌کنیم؟
- چگونه کار خود را به بهترین شکل ممکن انجام دهیم؟

دیدگاه مدیریت استراتژیک در تعامل گسترده نظام آموزشی با جامعه امکان می‌دهد که برنامه‌ریزان به صوت «فراکنشی» نه «واکنشی» به استقبال آینده بروند (کافمن و هرمن، ۱۳۹۶، ۱۹). به همین منظور در این پژوهش با استفاده از الگوی جامع مدیریت استراتژیک (دیوید، ۱۳۸۷) در مرحله تدوین استراتژی‌ها و تلاقی انگاره‌های نظری به کار گرفته شده در تحقیق، راهبردهای لازم برای رسیدن به اهداف و چشم‌اندازهای مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب ارائه شده است.

مباحث نظری این پژوهش متأثر از حوزه علوم اجتماعی، محیط‌شناسی فرهنگی و مباحث مدیریت استراتژیک می‌باشد که بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی مشخص کننده چشم‌انداز و تعیین کننده مأموریت در دانشگاه تراز انقلاب اسلامی است. با تامل در مطالب فوق می‌توان گفت با همه تلاش و همت اصحاب رسانه و نخبگان و بالاخص دانشگاهیان و پژوهشگران با توجه به عملکرد ضعیف بعضی از ساختارها و نهادها و بعضاً ترک فعل افراد و صاحبان فکر و اندیشه که موثر بر افکار عمومی هستند، موجب گردیده تا بسیاری از حقایق و واقعیت‌ها آنگونه که باید تبیین و تشریح نشود. البته وضعیت اقتصادی و فشارهای سیاسی و جنگ نرم بدون وقفه بر علیه انقلاب اسلامی، کشور را در وضعیت دشواری قرار داده است و میدان را برای بدخواهان و دشمنان انقلاب اسلامی برای بزرگ‌نمایی مشکلات و کتمان دستاوردها در مسیر بی‌اعتمادسازی باز کرده است.

اما تشریح حداکثری حقایق و واقعیت‌های نادیده گرفته شده یا کوچک‌نمایی شده در مسیر رو به جلوی امید بخشی‌ها و آینده روشن نظام و انقلاب، با بهره‌گیری از ظرفیت و قابلیت‌های اساتید، دانشجویان، متخصصان و صاحب‌نظران تاثیرگذار بر افکار عمومی می‌تواند در عرصه عمل و حرکت جهادی نسبت به حقایق و واقعیت‌های نظام و انقلاب در حوزه دستاوردها و موفقیت‌ها، عناصر و منابع قدرت در مواجهه هوشمندانه و آینده‌نگرانه با نظم و نظام کنونی و آینده جهانی یاری نماید.

۷- روش‌شناسی

این پژوهش از نظر هدف کاربردی - توسعه‌ای است چرا که به دنبال ارائه الگویی برای راهبردهای فرهنگی تحول نظام آموزش عالی در سطح کشور می‌باشد. از سوی دیگر اکتشافی است زیرا ماهیت این الگو پیش از پژوهش محقق وجود نداشته و محقق بر اساس مصاحبه‌های صورت گرفته، اقدام ارائه راهبردهایی نموده است. مزیت استفاده از این الگو، ارائه یک شناخت

منسجم و پیوسته از پژوهش صورت گرفته است. مدل لایه‌های پژوهش ساندرز و همکاران (۲۰۱۶) به تبیین لایه‌های پژوهش از فلسفه تا تکنیک مورد استفاده پرداخته است.

شکل ۱. لایه‌های روش تحقیق حاضر بر اساس پیاز پژوهش ساندرز و همکاران (۲۰۱۶)

۷-۱- مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها

یکی از روش‌های تحلیل داده‌های کیفی یا تحلیل مضمونی کیفی، روش تحلیل مضمون است. تحلیل مضمون روشی برای تعیین، تحلیل و بیان الگوهای موجود درون داده‌ها است. این روش در حداقل خود داده‌ها را سازماندهی و در قالب جزئیات توصیف می‌کند. اما می‌تواند از این فراتر رفته و جنبه‌های مختلف موضوع پژوهش را تفسیر کند (براون و کلارک، ۲۰۱۴)^۱. تحلیل مضمون فرایندی بازگشتی است که در آن حرکت به عقب و جلو در بین مراحل ذکر شده وجود دارد. به علاوه تحلیل مضمون فرایندی است که در طول زمان انجام می‌پذیرد. مراحل شش‌گانه تحلیل مضمون (براون و کلارک، ۲۰۰۶) به شرح جدول زیر است.

جدول ۱. مدل تحلیل مضمون براون و کلارک

ردیف	مراحل	توصیف فرایند
۱	آشنایی با داده‌ها	غوطه‌ور شدن در داده‌ها معمولاً شامل «بازخوانی مکرر داده‌ها» و خواندن داده‌ها به صورت فعال (یعنی جستجوی معانی و الگوها) است.
۲	ایجاد کدهای اولیه	کدگذاری ویژگی‌های مورد نظر داده‌ها به صورت منظم در کل داده‌ها و سپس تطبیق و مرتب کردن داده‌های با هر یک از کدها
۳	جستجوی مضامین	شامل دسته بندی کدهای مختلف در قالب مضمون های بالقوه و مرتب کردن همه خلاصه داده‌های کدگذاری شده در قالب مضمون های مشخص شده است.
۴	بازنگری مضامین	بررسی مضامین بالقوه در دو مرحله مورد بازبینی و تصفیه مضمون قرار می‌گیرد. مرحله اول شامل بازبینی در سطح خلاصه‌های کدگذاری و مرحله دوم اعتبار مضمون در رابطه با مجموعه داده‌ها در نظر گرفته می‌شود.
۵	تعریف و نام‌گذاری مضامین	تحلیل داده‌ها جهت پالایش ویژگی‌های هر «تم»، بیان جامع نقل قول‌ها و تدوین تعاریف روشن و نام‌گذاری ماهیت آن چیزی که یک مضمون در مورد آن بحث می‌کند.
۶	تدوین گزارش	این مرحله شامل تحلیل پایانی مرتبط با پرسش‌های پژوهش و ادبیات و نگارش گزارش است.

در فرایند پژوهش برای اینکه به صورت منسجم و یکپارچه سوالات مربوط به خبرگان تهیه شود داده‌ها و اطلاعات در دو مرحله یکی ادبیات تحقیق و دیگری متن بیانیه گام دوم انقلاب با تحلیل مضمون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. و پس از احصاء شاخص‌های هر یک و ادغام آنها با یک‌دیگر وارد فرایند مصاحبه از خبرگان شد.

¹ Braun, V., & Clarke, V

جامعه خبرگان متشکل از اساتید حوزه و دانشگاه است. این خبرگان با توجه به تخصص و تجارب مدیریتی، تخصص و تجارب فرهنگی انتخاب گردیدند. تعداد افرادی که باید مورد مصاحبه قرار گیرند از ابتدا مشخص نبود و مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشیاع نظری ادامه یافت. حداقل تعداد مصاحبه‌ها در این پژوهش بر اساس نظر کرسول و کلارک (۲۰۱۴) پنج مصاحبه می‌باشد. از آنجایی که حجم جامعه آماری مشخص نبود از شیوه آشنایی با افراد بر اساس تخصص‌شان، دسترسی و تمایل به همکاری به صورت هدفمند باروش گلوله برفی به تعداد ۳۰ نفر به عنوان خبره مورد استفاده قرار گرفت. با توجه به موضوع و هدف این پژوهش ترکیب خبرگان در حوزه‌های تخصصی مورد نظر برای انجام مصاحبه‌ها به شرح جدول (۲) می‌باشد.

جدول ۲. ترکیب خبرگان بر اساس تخصص

ردیف	حوزه تخصصی	مدرک تحصیلی	تعداد	درصد
۱	مدیریت اجرایی دانشگاهی و فرهنگی	دکتری	۱۰	٪۳۴
۲	اساتید مدیریت فرهنگی	دکتری	۷	٪۲۳
۳	اساتید حوزه- علوم اسلامی	سطح ۴ حوزوی	۷	٪۲۳
۴	اساتید علم مدیریت	دکتری	۶	٪۲۰
	جمع		۳۰	٪۱۰۰

همچنین برای روایی پژوهش از تکنیک اعتبارپذیری و تاییدپذیری استفاده گردید. با مشخص نمودن محورهای اصلی مصاحبه و آزاد بودن پژوهشگر برای طرح پرسش‌های خود در هر محور سعی شد روایی پژوهش حفظ شود. همچنین برای ارتباط نظامند مقوله‌ها با بیانیه گام دوم انقلاب، زیر مفاهیم مرتبط با اهداف پژوهش استخراج و به عنوان پروتکل به مصاحبه شونده‌گان ارائه شد. و برای پایایی از تکنیک قابلیت اطمینان و انتقال‌پذیری از طریق باز آزمون و توافق درونی برای محاسبه پایایی مصاحبه‌ها استفاده شده است.

۸- یافته‌های پژوهش

در این مرحله پژوهشگر در جهت احصاء شاخص‌ها و مولفه‌های جهاد تبیین متناظر با بیانیه گام دوم انقلاب با به کارگیری سازه‌های شعوری خود از نتایج کدگذاری و تحلیل و ترکیب مفاهیم اولیه در قالب مفاهیم ثانویه به دست آورده است. جهت دستیابی به سوالات مصاحبه و برای ارتباط نظامند مقوله‌ها با بیانیه گام دوم انقلاب، ابتدا بیانیه توسط پژوهشگر به صورت فردی چندین بار مورد مطالعه قرار گرفت و ۹۱ گزاره و ۱۴۰ زیر مفاهیم مرتبط با اهداف پژوهش استخراج شد. گزاره‌های استخراجی برای آشنایی دقیق‌تر با مفاهیم بیانیه گام دوم انقلاب در موضوع مورد تحقیق به مصاحبه‌شونده‌گان ارائه و سپس فرایند مصاحبه آغاز گردید.

بدین ترتیب که مصاحبه با ۵ خبره انجام و سپس هر جمله از مصاحبه‌ها مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت و در ادامه کدهای اولیه به تعداد ۶۱ کد استخراج شد. روند استخراج کدهای جدید به طور طبیعی در مصاحبه‌های نهایی کاهش می‌یابد و فرایند مصاحبه تا رسیدن به اشیاع نظری ادامه یافته است. در ادامه مولفه‌های بیانیه گام دوم با ۳۹ مفهوم در قالب کدمحوری و کد انتخابی دسته‌بندی شد، که در جدول (۳) نشان داده شده است.

جدول ۳. کد انتخابی و محوری شاخص‌های بیانیه گام دوم انقلاب

هسته مرکزی	کد انتخابی	کد محوری	مولفه‌ها و شاخص‌های متناظر با بیانیه گام دوم انقلاب
------------	------------	----------	---

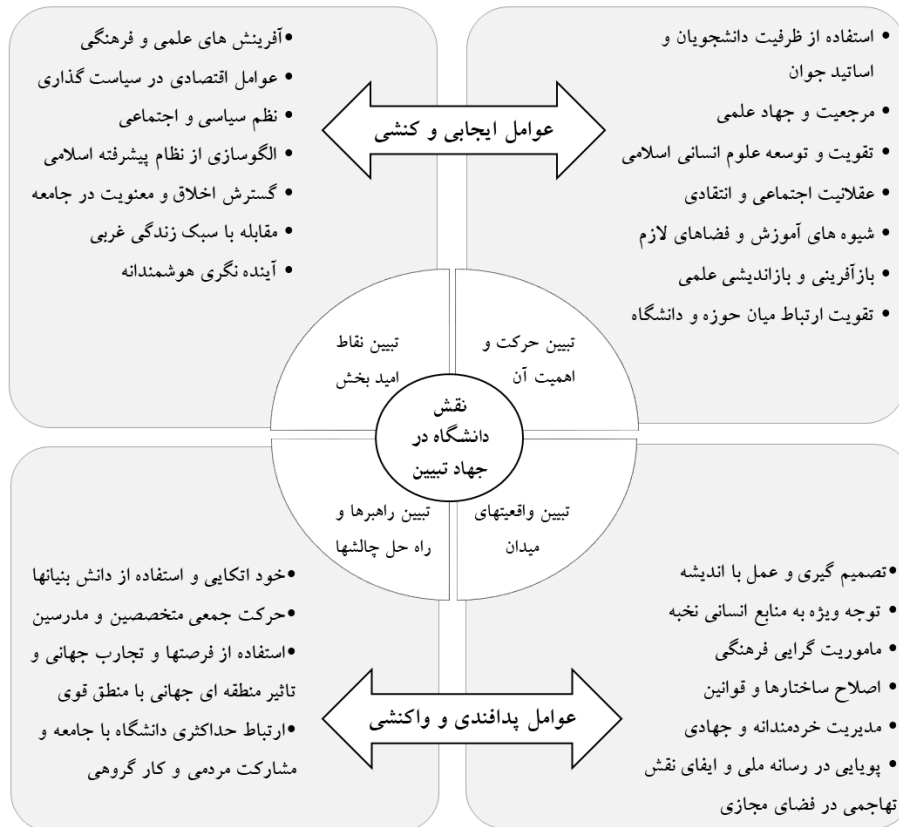
۱. انقلاب علمی- جهاد علمی ۲. عقلانیت و انتقادپذیری ۳. بالا بردن اطلاعات و سواد رسانه‌ای ۴. خلاقیت و نوآوری ۵. اصول و ارزش‌های اسلامی ۶. پیشران علم و فناوری ۷. ظرفیت نسل جوان دانشجویی ۸. ظرفیت اساتید ۹. مرجعیت علمی ۱۰. جوشاندن چشمه دانش ۱۱. بازآفرینی و بازاندیشی علمی ۱۲. شتاب دانشگاه و مراکز پژوهشی	تبیین حرکت و اهمیت آن	عوامل ایجابی و کنشی	شاخص‌ها و مولفه‌های نقش دانشگاه در جهاد تبیین مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب
۱. آفرینش‌های علمی و فرهنگی ۲. نظم سیاسی و اجتماعی ۳. سیاست اقتصاد درونزا و مقاومتی ۴. آینده نگری هوشمندانه ۵. شناخت هوشمندانه محیط در حال تغییر ۶. مشارکت مردمی و کار گروهی ۷. الگوسازی از نظام پیشرفته اسلامی ۸. برجسته کردن ارزش‌های معنوی در خود و جامعه ۹. مقابله با سبک زندگی غربی ۱۰. عزت ملی در روابط خارجی	تبیین نقاط امید بخش	عوامل پدافندی و واکنشی	
۱. سازگاری و عدم تضاد ۲. توجه به مأموریت و رسالت ۳. نیروی انسانی جوان، مومن و با انگیزه ۴. اصلاح ساختارها و قوانین ۵. مدیریت خردمندانه و جهادی ۶. مدیریت جوانان ۷. مسئولیت‌پذیری جوانان ۸. ایجاد تشکلهای علمی فرهنگی دانشجویی ۹. تصمیم‌گیری و عمل با اندیشه ۱۰. شجاعت و حکمت مدیران جهادی	تبیین واقعیت‌های میدان	عوامل پدافندی و واکنشی	
۱. تبدیل صنعت مونتاژ به فناوری بومی ۲. شناخت تهدید و فرصت جهانی ۳. خود اتکایی و استقلال ۴. شرکت‌های دانش بنیان ۵. نیروی انسانی متخصص و متعهد ۶. استفاده ظرفیت‌های طبیعی و انسانی ۷. تاثیر منطقه‌ای و منطق قوی در مسائل جهانی	تبیین راهبردها و راه‌حل چالش‌ها	عوامل پدافندی و واکنشی	

در ادامه تحلیل داده‌ها و اطلاعات با جستجو و تحلیل مضامین و ادغام مفاهیم مشترک احصاء شده با در نظر گرفتن ویژگی‌های هر تم با کدهای انتخابی جدید به عنوان رویکرد جهاد تبیین (کنشی و واکنشی) پس از چند بار رفت و برگشت‌هایی میان مفاهیم و مقوله‌ها، نسبت به پالایش مضامین استخراج شده اقدام و در نهایت با خلاصه‌سازی مفاهیمی که برداشت یکسانی از آنها در فرایند مصاحبه وجود داشت، مصاحبه‌ها تا اشباع نظری ادامه پیدا کرد. و تعداد ۲۴ مفهوم مطابق شکل (۲) تعریف و نام‌گذاری گردید.

۸-۱- طراحی الگوی پژوهش

در این پژوهش روش نمونه‌گیری کیفی است که به طور نظری بر مبنای مفاهیمی که از تحلیل داده‌ها بدست آمد، رشد یافته است. به شکلی که ضمن تفسیر و تحلیل داده‌ها، کفایت حاصل شد و ابزار اصلی جمع‌آوری اطلاعات مصاحبه بود که پرسش‌های مصاحبه درباره شاخص‌ها و مولفه‌ها متناظر با بیانیه گام دوم انقلاب به دست آمده است. نتیجه تجزیه و تحلیل پاسخ‌ها و نتایج برخاسته از تحلیل مضمون مصاحبه‌های انجام شده الگوی پژوهش با توجه به ابعاد و مولفه‌های شناسایی شده و بر اساس روابط منطقی بین عوامل و مقوله‌های اصلی طراحی شد.

از نتایج کدگذاری و تحلیل و ترکیب مفاهیم اولیه در قالب مفاهیم ثانویه، مقوله‌های الگو در چهار سطح قرار می‌گیرد. این چهار مقوله که نوعی توازن در عوامل موثر ایجاد می‌کند و بر همین اساس عوامل ایجابی و کنشی و عوامل پدافندی و واکنشی نیز درگیر می‌شود.

شکل ۲. الگوی راهبردهای فرهنگی نقش دانشگاه در جهاد تبیین مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب

۸-۲- بررسی اشباع نظری

در جدول زیر فرایند رسیدن به اشباع در این پژوهش پس از انجام کدگذاری باز در هر مرحله مشخص شده است. کدهای قرار گرفته در پژوهش به ترتیب جدید بودن از مصاحبه اول است. به همین ترتیب کدهای جدید در مصاحبه‌های بعدی پر رنگ شده‌اند. با توجه به اینکه تعداد کدهای جدید در هر مصاحبه کمتر می‌شود، جایی که کد جدیدی به مصاحبه اضافه نشود را نقطه اشباع نظری می‌نامند.

جدول ۴. تعداد کدهای استخراج شده از هر مصاحبه

شماره مصاحبه	تعداد کدها	تعداد کدهای جدید	درصد توافق
مصاحبه ۱	۶۱	۴۵	٪۷۴
مصاحبه ۲	۴۵	۳۶	٪۸۰
مصاحبه ۳	۳۶	۳۰	٪۸۳
مصاحبه ۴	۳۰	۲۴	٪۸۷
مصاحبه ۵	۲۴	۰	٪۱۰۰

۸-۳- بررسی پایایی کدگذاری

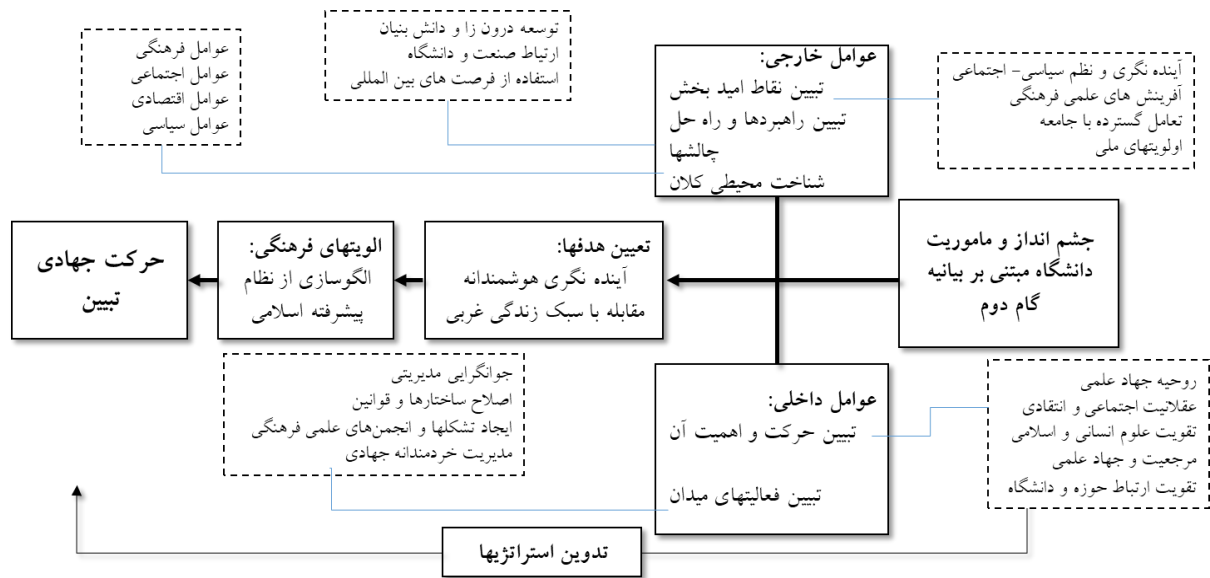
برای محاسبه پایایی مصاحبه در مرحله کدگذاری باز آزمون، از روش توافق درونی کدگذار همکار، استفاده شد و نتایج به دست آمده از کدگذاری و نتیجه توافق درونی بر اساس فرمول زیر، به شرح جدول (۵) می‌باشد. که با توجه به حد قابل قبول ۶۰ درصد برای پایایی، می‌توان نتیجه گرفت که پایایی کدگذاری قابل قبول می‌باشد.

$$\frac{(2 \times \text{تعداد توافقی})}{\text{تعداد کل کدها}} \times 100$$

جدول ۵. نتایج محاسبه پایایی بین کدگذاران همکار

ردیف	کدگذار	عوامل	تعداد کل کدها	تعداد توافقی ها	درصد پایایی
۱	همکار کد گذار اول	عوامل ایجابی و کنشی	۳۲	۱۴	٪ ۹۴
۲	همکار کد گذار دوم	عوامل پدافندی و واکنشی	۲۹	۱۰	٪ ۷۶
		کل	۶۱	۲۴	۸۵٪

کلید واژه جهاد تبیین در کلام رهبر انقلاب را می‌توان آغازگر تولید ادبیات تازه درباره دو جنبه شناساندن حقایق انقلاب و خنثی‌سازی تبلیغات مسموم رسانه‌های نظام سلطه دانست. مسلماً نشان دادن همه ابعاد تبیین حقایق در نوشتار کوتاه حاضر، نشدنی و لازم است تا کنش‌گران دانشگاهی، حوزوی و فرهنگ و رسانه با نشان دادن ابعاد و اولویت‌های جهاد تبیین، برای فرهنگ‌سازی در این بحث پیشروانی کنند. در پایان با توجه به آن‌چه در این پژوهش بیان گردید، تطبیق و تفسیر الگوی نهایی در تدوین استراتژی برابر با الگوی مدیریت استراتژیک در شکل (۳) نشان داده شده است.

شکل ۳. تفسیر یافته‌ها مطابق با الگوی مدیریت استراتژیک

۹- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

جهاد تبیین به‌عنوان یک مسأله‌ی امیدبخش و وحدت‌آفرین می‌تواند حوزه‌های گوناگون فکری در میان اقشار مختلف جامعه را به یک‌دیگر پیوند داده و بخش زیادی از تحریف‌هایی که در اثر جهل و نفوذ فکری دشمن بوجود آمده است را از میان بردارد. به تصریح آیات و حیانی قرآن از مهم‌ترین وظایف همه‌ی انبیاء مبارزه با جهل و نادانی و آشنا کردن بشر با حقایق آفرینش و قرار دادن آنان در مسیر عبودیت و بندگی بوده است. و این هدف همواره با مخالفت‌های دشمنان رو به رو بوده است که پیامبران و اولیاء الهی در این راه با مبارزه مستمر در جهت آگاه ساختن همه‌ی افراد بشر برآمده‌اند.

بنابراین «جهاد تبیین» به‌عنوان یک فریضه‌ی قطعی، ضمن آنکه بر همگان لازم و ضروری است، و می‌تواند در مقابله با تهاجم رسانه‌ای دشمن با بیان واقعیت‌ها و همچنین بیان شفاف کمبودها و ایجاد زمینه و بستر مناسب برای مشارکت مردم در

رفع کاستی‌ها با منطقی قوی و مستدل با حفظ پشتوانه اجتماعی، گفتمانی درست را در جامعه رقم بزند. این مهم در صورتی تحقق خواهد یافت که مصادیق عنوان شده در جهاد تبیین با رعایت الزامات اخلاقی آن به جامعه تزریق شود.

آموزش و فرهنگ‌سازی برای مقاوم نمودن ارزش‌های فرهنگی و ملی و ترویج سبک زندگی اسلامی برای مقابله با فرهنگ و سبک زندگی غربی می‌تواند در تبیین الگوی توسعه و پیشرفت خانواده ایرانی خود زمینه‌ساز تاثیرگذاری و گسترش اثرات جهاد تبیین در نهاد خانواده و نهاد آموزش باشد. لذا دانشگاه‌ها به عنوان بستر تولید علم و فرهنگ محور عقلانیت در جامعه می‌باشند. بدیهی است هر گونه تغییر و دگرگونی در راستای ایجاد دگرگونی و تحول باید از دانشگاه آغاز شود. به همین منظور اهمیت نظام آموزش عالی در گسترش فرهنگ جهاد تبیین در بین اقشار جامعه به عنوان قشر فرهیخته می‌تواند نقش ویژه‌ای بر عهده داشته باشد و وظیفه مسئولین دانشگاه این است که از تشکلهای دانشجویی، کانون‌های فرهنگی دانشجویی حمایت بیشتری داشته باشند.

از آنجا که علم و عمل به صورت توأمان، موجب تحول و عامل موثری در توسعه و پیشرفت همه جانبه کشور است. شاید بتوان گفت نظام آموزش کشور از آموزش ابتدایی تا دانشگاه در راستای تلفیق آموزش با تربیت و پژوهش با مهارت به لحاظ تکنیک و تاکتیک کمتر دارای مشکل است. لیکن در راهبردها یقیناً دچار چالش‌های فراوانی می‌باشد. لذا در طراحی الگوی این پژوهش بر یادگیری و دانش به همراه تربیت انسان‌ها، پرورش مهارت‌ها توجه گردیده است.

با توجه به ابعاد الگوی طراحی شده می‌توان گفت تلاش و همت سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و متولیان امر آموزش برای تبیین حرکت و اهمیت آن بر افکار عمومی باید به چپستی و چرایی برای بیان حقایق و واقعیت‌ها آنگونه که باید باشد، پرداخته و در بعد تبیین و تشریح واقعیت‌های میدان با استفاده از ظرفیت‌های دانشگاهی نسبت به پاسخگویی به چالش‌های بیرونی و درونی اقدام نمایند. به خصوص در زمینه چالش‌های درونی که به صورت عینی و ذهنی دانشجویان و مخاطبان آموزش عالی را در وضعیت دشواری قرار داده و میدان را برای بدخواهان و دشمنان انقلاب اسلامی برای بزرگ‌نمایی مشکلات و کتمان دستاوردها در مسیر بی‌اعتمادسازی باز می‌کند.

دانشگاه با توجه به نیازها، قابلیت‌ها و ظرفیت‌هایش درون مدار است. از سوی دیگر نیاز به تعامل و پاسخگویی به نیازهای تخصصی بخش‌های مختلف جامعه دارد، همچنین با توجه به محیط متغییر امروزی فرصت‌هایی پیش رو دارد که برای استفاده بهینه از تجربه‌های موفق جهانی نیازمند مشارکت علمی و فناوری فعال با سایر کشورها بالاخص جهان اسلام می‌باشد، که در این زمینه برون‌مدار است. لذا در طراحی الگو عوامل تاثیرگذار با دو رویکرد درون‌مداری و برون‌مداری مورد توجه بوده است. از این رو، در بعد تبیین نقاط امید بخش نیازمند آن هستیم که با انعکاس به موقع و قابل لمس دستاوردهای انقلاب در مقایسه با گذشته و دیگر کشورهای دنیا در صدد پر کردن فاصله وضعیت کنونی تا وضعیت آرمانی باشیم. تا بتوانیم به مطالبه مقام معظم رهبری در مرجعیت علمی پاسخ دهیم.

عدم توجه به اولویت‌ها و تقاضای نظام‌های فرهنگی، سیاسی، صنعتی و اقتصادی ملی و فراملی موجب گردیده تا کمترین بهره‌برداری از نتایج پژوهش‌ها و طرح‌های تحقیقاتی در جهت تجاری کردن دانش و فناوری صورت پذیرد. لذا باید ضمن حمایت از برخی حوزه‌های اولویت‌دار در نظام علم و فناوری، به تولید و عرضه علوم دانش بنیان بر مبنای اهداف و آرمان‌های جامعه برای پیشرفت همه جانبه و پایدار کشور توجه خاصی گردد. در این زمینه ترکیبی از الگوهای عرضه‌محوری و تقاضامحوری استفاده شده است. لذا ماموریت محور نمودن پژوهش‌ها و تولیدات علمی به صورت کاربردی و توجه به الویت‌های ملی علم و فناوری، با اتکاء به توان داخلی بالاخص دانش بنیان‌ها و تجارب جهانی بالاخص جهان اسلام می‌تواند به عنوان یک راهبرد موثر مورد استفاده قرار گیرد.

اما تشریح حداکثری حقایق و واقعیت‌های نادیده گرفته شده یا کوچک‌نمایی شده با اهتمام به راهکارها و پیشنهادهای زیر می‌تواند، دانشگاه‌ها و صاحبان تاثیر بر افکار عمومی را در مسیر رو به جلوی امیدبخش و آینده روشن نظام و انقلاب، در عرصه عمل به مسئولیت خود کمک نماید:

- مبانی فرهنگ جهادی را تبیین و تدوین کرده و سپس به بسترسازی و ترویج نهادینه کردن و اجرای آن بپردازیم.
 - تقویت رویکرد علمی در گفتمان‌سازی فرهنگی و فناورانه ذیل گفتمان انقلاب اسلامی با استفاده از ظرفیت تشکل‌ها و انجمن‌های علمی فرهنگی
 - فرهنگ‌سازی، ترویج و تبلیغ باور ملی به توانمندی‌های داخلی به‌ویژه در میان نسل جوان با بهره‌گیری از تمام ظرفیت‌های رسانه‌ای و فضای مجازی
 - برگزاری نشست‌های تخصصی گفتگو محور با حضور نخبگان، اساتید و دانشجویان برای تشریح زوایا و ابعاد جهاد تبیین
 - نقش‌آفرینی رسانه‌های انقلابی بالاخص رسانه ملی به منزله دانشگاه، بررسی و الزامات و بایسته‌های جهاد تبیین
 - وحدت حوزه و دانشگاه در جهت تبیین و تحلیل نظریه‌های دینی توسط حوزه در جهت اصلاح سبک زندگی و نظام‌سازی در قالب الگوی پیشرفته جامعه اسلامی
 - جذب و تقویت اساتید ارزشی، مومن و با انگیزه از میان برگزیدگان جامعه علمی و اسلامی
 - حمایت و ارتقاء کمی و کیفی از فعالیت‌های پژوهش و فناوری حوزه علوم انسانی در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، مدیریتی، عدالت‌محوری و فقرزدایی و...
 - توسعه مشارکت دانشجویان در تصمیم‌سازی‌ها، تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های فرهنگی در راستای جهاد تبیین
 - ایجاد بستری مناسب برای توسعه و ترغیب افکار عمومی به سمت معرفت عمیق دینی در پرتو عقلانیت از طریق ارتباط حداکثری دانشگاه با جامعه در جهت ارتقای اعتماد و سرمایه اجتماعی
 - برنامه‌ریزی در جهت توسعه و گسترش، سامان‌دهی و نظارت بر فضای مجازی برای مقابله با تهاجم فرهنگی و واکنش پدافندی در جنگ نرم با استفاده از ظرفیت‌های دانش بنیان و سکوها شبکه اجتماعی ایرانی
 - ارتباطات علمی و فرهنگی با دانشگاه‌های و مراکز علمی برتر و آزاد اندیش جهانی، بالاخص جهان اسلام در جهت عمق بخشیدن به دستاوردها و پیشرفت‌ها و همچنین استفاده از فرصت‌های جهانی
 - تولید محتوای جذاب و تلفیق هنری آن با مفاهیم اسلامی و توجه به فرهنگ ملی و اقوام مختلف کشور در راستای انسجام و همبستگی اجتماعی
- امید است در دانشگاه‌ها بستر لازم جهت عملیاتی کردن این بیانیه ارزشمند در چهل سال دوم انقلاب به تعبیر مقام معظم رهبری دروازه ورود به تمدن نوین اسلامی برای شکوفایی فطرت، ارتقای تفکر، ایمان، علم، عمل و اخلاق در عرصه‌های ارتباط با خود، ارتباط با دیگران، ارتباط با محیط زیست و آفرینش و ارتباط با خداوند هموار گردد.

۱۰- منابع

- توفیقی داریان، جعفر (۱۳۸۷). «ضرورت ارتقاء کیفیت در آموزش عالی ایران»، *دوازدهمین کنگره سراسری همکاری‌های دولتی*، دانشگاه و صنعت برای توسعه ملی، تهران.
- خدابخشی، لیلی؛ حسنخانی، سعید (۱۴۰۱). «الزامات راهبردی تحقق فریضه جهاد تبیین»، *راهبرد سیاسی*، شماره ۲۳، صص ۲۰۳-۱۶۷.
- خاشعی، وحید (۱۳۹۰). *طراحی مدل خط مشی‌گذاری فرهنگی در آموزش عالی*، دفتر مطالعات فرهنگی و برنامه‌ریزی اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- خمینی، روح‌الله (۱۴۰۰). *دانشنامه امام خمینی*، ج ۲، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۹). *صحیفه امام*، ج ۸، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- خمینی، روح‌الله (۱۳۸۸). *تفسیر سوره حمد*، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- دیوید، فرد آر (۱۳۸۷). *مدیریت استراتژیک*، ترجمه علی پارسائیان، سید محمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ دوازدهم.
- زمردیان، اصغر (۱۳۹۴). *مدیریت تحول- استراتژی‌ها، کاربرد و الگوهای نوین*، چاپ ۱۱ انتشارات سازمان مدیریت صنعتی.
- شریعتمداری، ع (۱۳۶۵). *جامعه و تعلیم و تربیت*، تهران: امیرکبیر.
- علامه طبرسی، *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*، ج ۱، ترجمه و تحقیق: رضا ستوده، تهران: انتشارات فراهانی، ۱۳۶۰.
- علی‌آبادی، احمد (۱۳۴۵). *نظام اجتماعی و مسئولیت دانشگاه در تربیت نسل جوان*، دانشگاه تهران.
- فراستخواه، مقصود (۱۳۹۶). *گاه و بی‌گاهی دانشگاه در ایران (مباحثی نو و انتقادی در باب دانشگاه پژوهی مطالعات علم و آموزش عالی)*، ناشر: آگاه.
- فضائی، مهدی (۱۳۹۷). «چرا بیانیه گام دوم انقلاب مهم است؟»، نامه شورا، شورای عالی انقلاب فرهنگی، شماره ۱۲۶-۱۶۷.
- فضائی، احمد (۱۳۸۵). «تبیین رابطه آموزش عالی و فرهنگ تأثیر مبنایی در ایفای نقش فرهنگی دانشگاه»، *کنگره ملی علوم انسانی*، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- ظفری دوازده امامی، حسین و ظفری دوازده امامی، حسن و هادی دهکردی، ناصر (۱۴۰۲). «نقش جهاد تبیین در آموزش و پرورش برای نسل امروز»، *اولین همایش بین‌المللی جامعه‌شناسی، علوم اجتماعی و آموزش و پرورش با رویکرد نگاهی به آینده*، بوشهر، ایران. <https://civilica.com/doc/1782082>
- کافمن، راجر؛ هرمن، جری (۱۳۹۶). *برنامه ریزی استراتژیک در نظام آموزشی (بازاندیشی، بازسازی ساختارها، بازآفرینی)*، ترجمه: فریده مشایخ و عباس بازرگان، چاپ هفتم، انتشارات مدرسه.
- کاوند، ندا؛ محمدی مقدم، یوسف (۱۴۰۱). «الگوی مفهومی جهاد تبیین از دیدگاه مقام معظم رهبری»، *مطالعات راهبردی بسیج*، شماره ۹۷.۲، صص ۱۸۴-۱۵۳.
- کلارک، ویکی پلانو؛ کرسول، جان دلبیو (۱۳۹۸). *روش‌های پژوهش ترکیبی*، ترجمه: علیرضا کیامنش، جاوید سرایی، تهران: نشر آبیژ.
- کمالی روستا، امیرمحمد؛ ایراندوست، علیرضا (۱۴۰۱). «نقش دانشجویان در جهاد تبیین در جامعه»، *همایش ملی نقش دانشگاه فرهنگیان در جهاد تبیین*، مدیریت امور پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان استان مرکزی، ایران. <https://mjt.cfu.ac.ir/paper?manu>
- مراد پیری، هادی؛ کاوند، ندا (۱۴۰۱). «رسالت‌های راهبردی دانشجویان به مثابه قدرت نرم در جهاد تبیین با بهره‌گیری از منویات مقام معظم رهبری»، *فصلنامه مطالعات قدرت نرم*، دوره ۱۲، ش ۴، پیاپی ۳۱، صص ۲۷-۷.
- مجیدی، حسن (۱۴۰۰). «ابعاد حرکت و جهاد تبیین»، *خبرگزاری صدا و سیما*. <https://www.iribnews.ir/00Dc3E>
- مهدی پور، فرشاد (۱۴۰۱). «علل پیدایش جهاد تبیین غلبه بازنمایی بر واقعه، رشد فیک نیوزها و تهاجم چندوجهی»، *نشست تخصصی نقش روابط عمومی‌ها و رسانه‌ها در جهاد تبیین*، خبرگزاری ایسنا.
- نصراللهی، اکبر (۱۴۰۱). «جهاد تبیین راهبردی برای مقابله با جعل خبر و جریان تحریف»، *نشست تخصصی نقش روابط عمومی‌ها و رسانه‌ها در جهاد تبیین*، خبرگزاری ایسنا.
- هامل، گری (۱۳۷۷). «استراتژی به عنوان انقلاب»، ترجمه حسین حسینیان، *مجله تدبیر*، شماره ۹۷.

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Braun, V., Clarke, V., & Rance, N. (2014). *How to use thematic analysis with interview data*. In: Vossler, A., Moller, N. (Editors). "The counselling and psychotherapy research handbook", London: Sage, 183–197.
- Corti, E. & A. Riviezzo (2008). "Towards the Entrepreneurial University: An Analysis of the Italian Universities Engagement in the Economic and Social Development". ESU Entrepreneurship Conference.
- Denison, D.; Cho, H.J. and Young, J. (2000). "Diagnosing Organizational Culture: a model and method", Working paper, International for management development.
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2016). *Research methods for business students*. Pearson education.